

LUND UNIVERSITY

Muslimska kvinnor i Norden

Banakar, Reza

Published in:
I & M

1991

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Banakar, R. (1991). Muslimska kvinnor i Norden. *I & M*, 1991(3), 38-39.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Muslimska kvinnor i Norden

Islams betydelse inom den internationella politiken växer. Det talas ofta om en islamsk nyväckelse som politiskt inspirerar och engagerar människor i de islamiska länderna. Islam – som inte enbart är en religion utan även ett sätt att leva och att uppföra sig privat och offentligt – begränsas inte enbart till muslimska länder som tillhör tredje världen. Även i Väst lever växande grupper av muslimer, vars betydelse ökar i takt med den internationella utvecklingen.

Att vara muslim i västvärlden medför att bli stämplad som avvikare och att bli betraktad som ett hot mot den västerländska civilisationens grundprinciper. Den förenklade bilden av islam gentemot Väst har bl a förstärkts av den iranska revolutionen, Rushdieaffären, den irakiska invasionen av Kuwait och Kuwaitkriget. Att bli klassificerad som muslim samtidigt som man är invandrare från tredje världen och kvinna innebär därför för de flesta muslimska invandrarkvinnor att bli utsatt för förtryckande socio-kulturella krafter från alla håll. *Muslimska kvinnor i Norden* (Rapport 11/89 från DEIFO) är ett försök att ta upp några av de sociala svårigheter som möter invandrarkvinnor med muslimsk bakgrund i de nordiska länderna. Boken utgörs av en artikelssamling och består av fem bidrag med en inledning av statsvetaren B Ormbrant.

I den första artikeln beskriver Tahire Koçtürk-Runefors med bitterhet västerlänningars etnocentriska syn på de muslimska kulturerna samt deras orubbliga övertygelse om sin egen kulturella överlägsenhet. Det värsta är att i den här debatten använder västerlänningar stereotyper av muslimska kvinnor som "odaliska och magdanserskor i rika shejkers harem . . . eller underlägsna importerade städare eller fabriksarbetare, noga övervakade av sina likaledes invandrade män" som argument. De patriarkaliska strukturerna i muslimska länder har visserligen skapats i samband med islams läror, men de avspeglar samtidigt den kulturella och socio-ekonomiska uppbyggnaden av dessa länder och måste även beskrivas i termer av kolonialism, imperialism, underutveck-

ling, klassexploatering och fattigdom, menar Koçtürk-Runefors.

Kvinnans sociala ställning i muslimska kulturer är, enligt Koçtürk-Runefors, anknuten till Koranens ambivalenta ställning i frågor som rör sexualiteten. Å ena sidan är Koranen positiv till både manlig och kvinnlig sexualitet, å andra sidan tycks den hindra kvinnans sociala rörlighet i det offentliga livet genom att uppmuntra männen att definiera sig själva i termer av sina kvinnors kyskhet. Uteslutningen av kvinnor från det offentliga livet betyder dock inte att kvinnor omvandlas till slavinnor utan leder snarare till uppkomsten av en från mannen skild social hierarki – med egen arbetsfördelning, ansvarskänsla, beslutsfattningsprocedur och eget informationsutbyte – genom vilken kvinnan konsoliderar sin integritet i samhället. Med andra ord finns i de muslimska samhällena en manlig och en kvinnlig maktstruktur som existerar var för sig.

De feminister i Västerlandet som genom sitt endimensionella perspektiv fördömer islam misslyckas att förstå varför muslimska kvinnor inte bara accepterar situationen utan också förnekar att de är förtryckta. En sådan ensidig kritik fyller, enligt Koçtürk-Runefors, en viktig socio-kulturell funktion: genom att stämpla andra människor som avvikare, försöker de västerländska feministerna bekräfta sin egen "normalitet".

Svagheten i Koçtürk-Runefors argumentation består emellertid i att den i huvudsak begränsar sig till en polemik mot västerländska feminister, när den i stället borde uppehålla sig vid de muslimska kvinnornas svårigheter i samband med de regler som påtvingas dem av sharia (den islamska lagen). Diskussionen om de av mannen utformade islamiska regler, normer och lagar som påverkar kvinnans sociala rättigheter blir inte uttömd enbart genom att avslöja och avvisa den etnocentriska kärnan i somliga västerländska feministers kritik av kvinnans roll i islam. Frågor angående den nästan totala avsaknaden av jämlikhet mellan män och kvinnor som präglar kvinnornas livssituation i muslimska länder återstår att undersöka.

Dessutom är Koçtürk-Runefors andra antagande att kvinnor i de muslimska samhällena bildar sina egna hierarkier skilda från mannens minst sagt tveksamhet, därför att även om detta påståendet är sant, är kvinnornas "hierarki" eller "maktpyramid" enbart ett surrogat som i första hand förhindrar muslimska kvinnors strävanden efter individuell värdighet, frihet och jämlikhet. Så länge som muslimska kvinnor nöjer sig med surrogatet, blir frågor som gäller deras rätt till en utbildning som är likvärdig med den som erbjuds männen, liksom arbete, ekonomisk jämställdhet och politisk delaktighet inte aktualiserade på samhällsnivå. Kvinnors "hierarki" är därför i högsta grad funktionell för den mansdominerade maktstrukturen i de muslimska samhällena och ska inte framhållas för att bortförklara den könsdiskriminering som genomsyrar dessa samhällen.

Den ensidiga kritiken från västerlänningar av de muslimska samhällena får inte förhindra oss att uppmärksamma den hårda realiteten att det inte är inom ramerna för kvinnornas sk "hierarki" och det privata livet som samhället styrs. Det är i stället inom den offentliga sfären – där kvinnorna är portförbjudna enligt islamska lagar – som beslut angående samhällsutvecklingen som påverkar även det privata livet fattas. Att stifta lagar för att förbjuda kvinnor att köra bil – som t ex i Saudiarabien – är bara ett exempel bland många som avspeglar i vilken utsträckning kvinnors närvaro i offentligheten ogillas av saudiarabiska män. Att utesluta hälften av befolkningen, dvs kvinnor, ur offentligheten på ett sådant systematiskt sätt är könsdiskriminering par excellence som försvaras.

Bodil Selmer tar i sitt danska bidrag "Indvadrerkvinder – Kulturelle og religiøse traditioner i nye omgivelser" upp en diskussion kring muslimska kvinnor av turkisk härkomst i Danmark. För dessa kvinnor, menar Bodil Selmer, fyller islam vissa identitetsskapande funktioner. Selmer skriver: "Utifrån vill invandrare identifieras som muslimer, oavsett om de är praktiserande och/eller troende . . . Religion blir en viktig demarkeringslinje mellan det muslimska och det omgivande samhället". Här tycks Bodil Selmer gå för långt i sina

generaliseringar. Trots att hennes studieobjekt består av turkiska invandrare uttalar hon sig om "invandrare fra muslimske lande" vilket kan missuppfattas som om det inte existerade socio-kulturella skillnader mellan olika kvinnogrupper från olika muslimska länder. Det som är speciellt intressant i Selters framställning består emellertid i hennes påpekande beträffande hur muslimer tvingas att reflektera och att ta ställning till sin religion. "Möjligheten att vara muslim", skriver Selmer, "som något man bara är och att man inte behöver att tänka så mycket på existerar inte längre. Islam är inte en del av majoritetssamhället". Även om man inte är praktiserande muslim kommer den sociala omgivningen att stämpla en som sådan. Till slut blir religion för de flesta invandrarkvinnor från Turkiet en kulturell referenspunkt som de orienterar sig utifrån i det danska samhället.

Den tredje artikeln som också är från Danmark, är skriven av Lotte Bøggild Mortensen och heter "Familjen för Allah". Här diskuterar Mortensen de strategier som turkiska kvinnor i Köpenhamn lägger sig till med för familjens överlevnad. De utnyttjar till och med den sociala omgivningens fördomsfulla attityd om muslimska kvinnor som förtryckta: "Genom att spela på denna syn kan den turkiska kvinnan vädja till majoritetens sociala ansvar i hopp om att den vägen få en bättre lägenhet eller ett arbete för någon av familjemedlemmarna. I själva verket är mannen stigmatiserad i majoritetssamhället. Vad han än gör kommer han att betraktas som förtryckare".

Nästa artikel har skrivits av Hülya Tasiran och handlar om "Invandrade kvinnor från Turkiet i Göteborg". I denna uppsats jämför Tasiran arbetssituationen i London för en grupp illegala invandrarkvinnor från Turkiet med en grupp legala turkiska invandrarkvinnor i Göteborg och hävdar att kvinnorna i London, trots alla svårigheter, upplever sitt arbete mer positivt. En sådan jämförelse är dock problematisk, eftersom det inte finns några bevis för att dessa kvinnogrupper faktiskt är jämförbara. Kanske att turkiska kvinnor i London – eftersom de saknar både arbets- och uppehållstillstånd – ställer lägre krav både på sig själva och på omgivningen och blir lättare tillfredsställda med sitt arbete än sina motparter i Göteborg! Vad vi skall lära oss av denna jämförelse är tyvärr oklart i Tasirans framställning.

"Muslim Women in the Nordic Countries – Tatars in Finland" är Ulla Marjatta Mustanojas finska bidrag och utgör den sista artikeln i boken. Den beskriver en liten minoritetsgrupp, ungefär 1 000 tatarer i dagens Finland. (Ordet har ingenting att göra med den svenska benämningen "tattare".) Dessa tatarer invandrade till Finland för 100 år sedan och det förefaller som om de blivit väl integrerade i det finska samhället. De fortsätter emellertid att vara muslimer och har bevarat sitt språk och sina tatariska namn.

Även om dessa tatarer är muslimer utgör de ingen invandrargrupp i den vanliga bemärkelsen, och deras islamiska praxis är också – så mycket som möjligt – anpassad till den finska omgivningens kulturella normer. De talar perfekt finska, de har anammat huvud dragen i den finska kulturen, de klär sig som alla andra finländare och inte heller fysiskt avviker de från majoriteten, ett faktum som har varit avgörande i deras integration i det finska samhället som är speciellt intolerant mot "främlingar".

Skillnaderna mellan tatarerna i Finland – som från ett kulturellt perspektiv snarare är finländare än muslimer – och dagens muslimer från Mellanöstern är påfallande. Att betrakta de finska tatarerna "som ett ideal för invandrarpolitikerna och majoritetssamhällena", som Birgitta Ornbrant gör – visserligen främst med hänsyn till det faktum att kvinnor i den tatariska gruppen inte i något avseende skiljer sig från den finska befolkningen när det gäller klädsel, utbildning eller arbete – i inledningen, är dessutom en förhastad och onyanserad slutsats. Allt tyder på att relationen mellan tatarerna och det finska samhället alltid har varit monologiskt, dvs det har inte funnits något ömsesidigt kulturellt utbyte mellan dem. Relationen har med andra ord drivits enbart i enlighet med majoritetskulturens villkor i Finland. Som det antyds av Mustanoja: attityden gentemot islam är negativ i Finland och det har även förekommit bombhot mot moskéer i landet.

Tatarerna som utgör en liten minoritet i Finland har, i avsaknad av andra realistiska alternativ, för att bevara sin identitet underkastat sig majoritetens vilja. För att inte provocera den fiendliga omgivningen och bevara sin existens som en etnokulturell grupp har de paradoxalt nog avstått från stora delar av sina kulturella särdrag.

Jag har svårt att förstå hur denna tvångsintegrering av tatarer i det finska samhället kan beskrivas "som ett ideal för invandrarpolitikerna och majoritetssamhällena" om man med en "ideal invandrarpolitik" menar en sådan som också är demokratisk, pluralistisk och humanitär! Enligt min mening är det bara genom att uppmuntra till tvärkulturell dialog mellan etniska grupper i samhället som ömsesidig förståelse mellan olika etno-kulturella grupper kan uppstå, vilket skulle befria de muslimska invandrarkvinnorna från det tryck som den ensidiga kritiken av islam medför och ge dem möjlighet att handskas med de interna svårigheterna som det innebär att vara muslimsk kvinna.

Avslutningsvis vill jag understryka en viktig brist hos boken, vilket påpekats också av Brigitta Ornbrant i inledningen och som speciellt bör uppmärksammas av dem som vill använda den som studiebok: Boken ger trots sin titel ingen representativ bild av muslimska kvinnor i Norden. Sextio procent av den handlar om suni-troende turkiska kvinnor som invandrat till Norden från landsbygden i Turkiet. En stor andel av de muslimska kvinnor som bor i Sverige och Danmark är till exempel iranier och skiljer sig både när det gäller sin socio-kulturella bakgrund – den övervägande majoriteten av iranska kvinnor tillhör medelklassen, uppväxt i storstad och i en rätt så sekulariserad miljö – men också beträffande sin religiösa bakgrund – de är shiamuslimer. Det finns också palestinier, egyptier, somalier, pakistanser osv bland de muslimer som bor i Norden och de blir inte heller föremål för diskussion i boken. Mångfalden som råder bland muslimer – som är lika stor som mångfalden bland de kristna – avspeglas inte i boken. Att beskriva en iranier, en turk, en somalier, en palestinier och en filippiner enbart genom att klassificera dem som muslimer är ur ett samhällsvetenskapligt perspektiv lika orealistiskt, meningslöst och felaktigt som att beskriva en svensk, en kines, en etiopier och en peruan och deras respektive kulturmönster enbart som kristna.

Reza Banakar, doktorand
Rättssociologiska institutionen
Lunds universitet

Brigitta Ornbrant (red), *Muslimska kvinnor i Norden*. DEIFO, Sthlm 1989. 153 s. □